

Financial Times

A sajtóprivatizálás félelmeket kelt Magyarországon

A külföldi tőke mélyebben behatolt a sajtóba, mint bármely más iparágba

A magyar tájékoztatói eszközök olyan hatékonyan tették próbára és tölték ki annak határait, ami az előző rezsimben elmondható volt, hogy egyesek szerint amit a Szolidaritás elért Lengyelországban, azt Magyarországon a sajtó csinálta meg.

Most, hogy minden kommunista tabu megdőlt és inkább a gazdasági, mint a politikai reformé az elsőbbség, újra a sajtóban teszik próbára a liberalizálás határait, mert a privatizálás kapcsán a külföldi beruházások mélyebben és nyilvánosabban behatoltak az írott sajtóba, mint bármely más iparágba. Továbbá, a tájékoztatói eszközök ágazata szolgáltatja azokat az eseteket, amelyek a leginkább erősítik a félelmeket a piactudóságra való átmenettől.

A félelmek a következők: külföldi gazdasági és kulturális uralom, magánmonopóliumok; kapzsi külföldi tőke; és a még kommuniszták által kinevezett igazgatók önértékű „spontán privatizálása”. Ezek az aggodalmak arra késztették a magyar parlamentet, hogy bizottságot állítson fel a tájékoztatói eszközök privatizálásának vizsgálatára, és az jelentést készítsen.

Jelenleg mintegy negyven országos megyei napilap jelenik meg Magyarországon. Ezek közül öt nagy országos és legalább tíz megyei napilap van vagy lesz tényleges külföldi ellenőrzés alatt.

Januárban Rupert Murdoch News Corporationja megvette a Mai Nap című népszerű délutáni lap felét és a hozzá tartozó hetilapokat 3 millió dollárért. További 10 millióért Murdoch megszerezte a lap atyjának, a Reform című színes hetilapnak az 50 százalékát, amelynek 1988-as alapítását jelképezte a nyolcvanas évek végének magyar médiaboomját.

Márciusban Robert Maxwell Mirror-csoportja 40 százalékot szerzett meg a vesztésges Magyar Hírlapból, a kormány lapjából, mintegy 800 000 dollárért.

A múlt hónapban további lapok kerültek külföldi tulajdonba. Az Esti Hírlap, a fő esti lap, amelyet a régi kommunista párt utódja birtokolt, Maxwell kibontakozó médiabirodalmának része lett. A Magyar Nemzetben, a kommunista népfrontszervezet tekintélyes napilapjában 45 százalékos érdekeltséget akart szerezni a Dagens Nyheter nevű svéd lap. Az egymillió példányszámú Szabad Földet 100 millió forintért megvásárolta a Közép-Európai Fejlesztési Társaság.

A legtöbb vitát a váltotta ki, hogy az Axel Springer Budapest, a nyugatnémet sajtómagnás budapesti leányvállalata manipulatív módon megvásárolt hét megyei napilapot, amely a volt kormányzópárthoz tartozott. Állítólag három további is egyezményeket írt alá egy osztrák csoporttal.

Továbbá, amikor az új televízió- és rádiócsatornákra vonatkozó moratóriumot feloldják, valószínűleg

összel, egy felülvizsgált médiatörvény után Maxwell és Silvio Berlusconi, a Fininvest olasz vállalat vezetője az elsők között fog sorban állni engedélyért egy harmadik, kereskedelmi, földi televízióállomásért.

Nem meglepő, hogy a külföldi részvétel mértéke a magyar gazdasági és kulturális nacionalizmus erős hullámát indította el. Csengey Dénes, a konzervatív kormánykoalíció populista szárnyának egyik vezető alakja ilyen szavakkal sürgetett vizsgálatot a tájékoztatói eszközök átvételével kapcsolatban: „Nem őrizhetjük meg nemzeti szuverenitásunkat, politikai és kulturális integritásunkat, ha külföldi tőkések sorban megvásárolják a lapokat.”

Murdochot nemigen lehet okolni a kulturális integritás hiányáért a Reformban és a Mai Napban. Murdoch inkább korlátozza szerkesztőinek alantasabb kereskedelmi ösztönöit. Amikor januárban meglátogatta új szerzeményeit, Tőke Péter, a Reform szerkesztője szerint csak néhány javaslata volt. „Több olvasói levél kellene; ne tegyünk meztelen nőket a lapunkba, csak félmegtelenekeket. És csinosak legyenek.”

Liberális értelmiségiek gyorsan elvetik azt a gondolatot, hogy a nyugati kommercializálódás áll a közízlés silányulása mögött.

Szekfű András, a magyar tájékoztatói eszközök egyik vezető elemzője szerint csak rövid, de szép álom volt, amikor a forradalmi szakasz idején az emberek sorban álltak a politikai irodalomért. „Most ugyanezek a standok kalandregényeket és pornót árulnak. De a forradalmak hálistennek nem tartanak évtizedekig!”

Ő a monopólium elkerülésének liberális törekvését hangoztatja, amihez Magyarországnak szabályozásra van szüksége. Az, hogy a Springer-csoport megszerezhetett a húsz megyei napilap közül hetet, semmilyen versenytörvénnyel sem került konfliktusba. Annak sem lenne jogi akadálya, hogy Maxwell megszerezzen egy televízió-állomást a reggeli és esti lapok mellé.

A parlamenti ellenzék azt gyanítja, hogy a Springer felhasználja majd uralkodó pozícióját a megyei napilapokban egy olyan kormány támogatására, amely éppannyira konzervatív, mint a tulajdonosok.

Mivel a tulajdonkoncentráció sérti a liberálisokat, a külföldi tulajdon mértéke pedig a kulturális nacionalistákat, így a magyar tájékoztatói eszközökben való külföldi kereskedelmi érdekeltséget alátámasztott tényezők szembekerülhetnek az új konzervatív kormány önjelölt merkantilistáival.

Az utóbbiak bírálják a helyhez nem kötött külföldi vállalatokat, amelyek gyors profitot szereznek a magyar piacon, majd hazautalják azt, a magyar fizetési mérleg rovására.

A lapokba beruházó külföldiek általában lemondtak a pénz hazautalásáról a következő néhány évben, de a gyors haszon önmagában is gyánúsá teszi őket. Boda György, a Mai Nap pénzügyi igazgatója úgy becsüli, hogy a beruházás 12–18 hónap után térül vissza, gyorsabban, mint bármely más magyar iparágban.

Ez mutatja a jövedelmezőség drámai növekedését, amit a nyugati piaci, forgalmazási és elszámolási szakértelem, a nyomdai és komputer technika hozhat magával. De tükrözi egyes tájékoztatói eszközök alacsony megszabott eladási árát is.

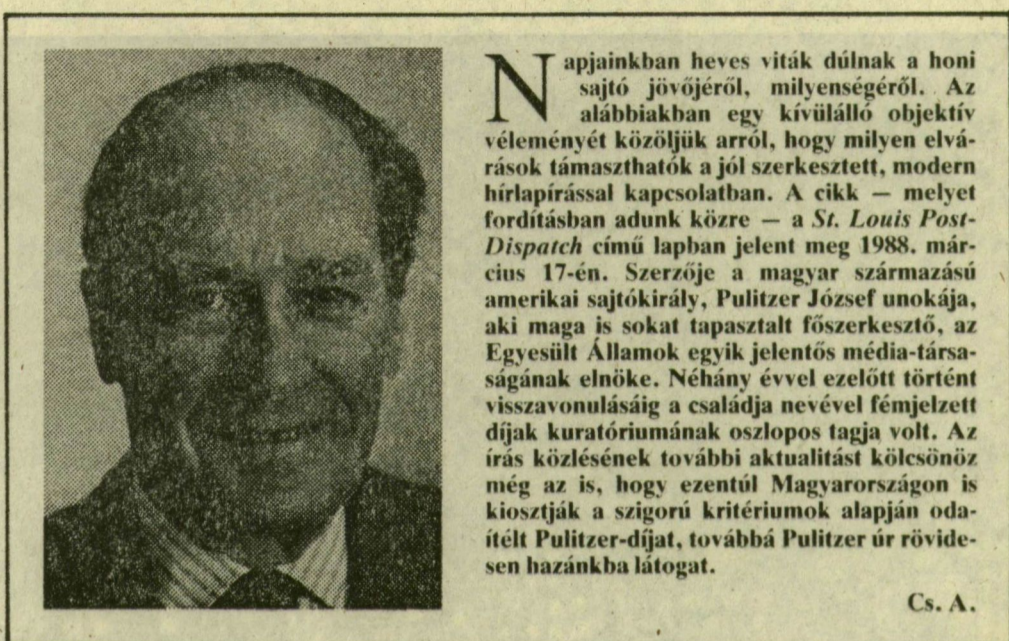
Ennek oka gyakran az, hogy az eladást nem a tulajdonosok kezdeményezik, hanem az igazgatók, akiknek fő törekvése állásuk megőrzése, és nem az, hogy a legjobb árat ériék el.

A tájékoztatói eszközök különösen szenvednek attól a jelenségtől, amit a magyarok „spontán privatizálásnak” neveznek; ennek okai, hogy sok főszerkesztőt a kommuniszták neveztek ki, és fél az állami szektorbeli tisztogatásoktól, továbbá, hogy sok lap a régi kommunista párt utódjának és fedőszervezeteinek vitatott tulajdona.

A Springer például semmit sem fizetett az általa átvett megyei napilapokért: sem az értékes előfizetőbázisért, sem a berendezésekért. Egyszerűen átvette a személyzetet, amely félt munkahelye elvesztésétől, átvette a vagyontöbbit és arcátlanul kijelentette, hogy teljesen új lapot indít.

Egy magyar–amerikai vegyes vállalat nagyon hasonló módon szeretné megszerezni az egyik kábeltelevízió-csatornát.

Senki sem kétli, hogy a Springer túllépi a célon. De legalább arra készítette a hatóságokat, hogy valahol meghúzzák a határvonalat.

Napjainkban heves viták dúlnak a honi sajtó jövőjéről, milyenségéről. Az alábbiakban egy kivülről objektív véleményét közöljük arról, hogy milyen elvárások támaszthatók a jól szerkesztett, modern hírlapírással kapcsolatban. A cikk – melyet fordításban adunk közre – a St. Louis Post-Dispatch című lapban jelent meg 1988. március 17-én. Szerzője a magyar származású amerikai sajtókirály, Pulitzer József unokája, aki maga is sokat tapasztalt főszerkesztő, az Egyesült Államok egyik jelentős média-társaságának elnöke. Néhány évvel ezelőtt történt visszavonulásáig a családja nevével fémjelzett díjak kuratóriumának oszlopos tagja volt. Az írás közlésének további aktualitást kölcsönöz még az is, hogy ezentúl Magyarországon is kiosztják a szigorú kritériumok alapján odaítélt Pulitzer-díjat, továbbá Pulitzer úr rövidesen hazánkba látogat.

Cs. A.

Milyen legyen a sajtó? – Ahogyan egy Pulitzer látja KI A JÓ SZERKESZTŐ?

Írta: Joseph Pulitzer

A szerkesztő mindenekelőtt rendelkezék nagyfokú kíváncsisággal, s folytonos, lankadatlan érdeklődéssel hatoljon a helyzetek mélyére, hogy minél jobban megértse azok lényegét. E téren mindig a kételkedés kell, hogy vezesse.

Rendelkezzék olyan értelmi képességgel, amely meg tudja különböztetni a fontosat a lényegtelenről. Hogy ennek át-gondolására mindig módot találhasson, a szerkesztőnek olyan munkatársakra van szüksége, akik hozzásegítik ahhoz, hogy a különböző eseményekről, emberi situációkról alkotott véleménye minél helytállóbb legyen.

Azon kell lennie, hogy előérteit és fantáziáját a józan ész tartsa kordában. „második érzékszerve” pedig legyen képes elárulni, hogy mi az, ami érdekes vagy aggasztó a közvélemény számára, s jelezzék az események által előrevetített árnyakat. A széles látókörnek feltétlenül magas szintű szakmai felkészültséggel kell párosulnia.

Az illető szerkesztő legyen képes az eseményeket és a situációkat határozott, intellektuális fényben vizsgálni és oly módon bemutatni, illetve munkatársaival úgy ábrázoltatni, hogy eközben a cikk témájának legjobban megfelelő stílust alkalmazza; más szóval, az olyan stílusban íróják, amellyel maximális hatás elérése lehetséges.

Széles körű érdeklődésénél és tájékozottságánál fogva a szerkesztő legyen képes megkülönböztetni a felszínt a mélyebb valóságtól, az álarcot és ami mögötte rejlik. Ki kell tudnia szűrni, hogy mi képezi egy-egy ügyes szónoklat mondani- valójának lényegét, ahogyan a bűzát választjuk szét a pelyvától.

A szerkesztő nem zárhatja ki a cikkben leírtak jelentőségének vagy értelmének interpretálását, ha a tények vagy a szövegösszefüggés részletesebb kifejtést igényelnek a jobb megértés kedvéért. A magyarázatot is tartalmazó tudósításoknak azonban pártatlan, objektív elemzés kell nyugodni, s mentesnek kell lenni minden elfogultságtól, értékítéllettől, elkötelezettségtől, egyszerűen nélkülöznie kell a szerkesztő-ségi véleményét.

A szerkesztőnek óvakodnia kell a régi, megrogzott szokásoktól, felfogásoktól, melyek elkerülhetetlenül sablonosság-hoz, beskatulyázáshoz, közhe- lyekhez vezetnek, továbbá gátat szabnak az újabb ötletek és az eredetiség előtt. Törekednie kell, hogy az egyéni információ- szerzés és más újságírói kezdeményezések korszerű módon történjenek, miközben a munkatársak szabad kezet kapnak ahhoz, hogy minél eredetibb

módon és minél szemléletesben fejezhessék ki magukat, indításaik minél figyelemkel- többek legyenek. Látnia kell, hogy tulajdonképpen milyen könyörtelen versengés folyik az olvasók idejéért, amikor friss, olvasmányos stílusban igye- kszünk tájékoztatni őket anélkül, hogy feláldoznánk a tény- szerű hitelességet.

A szerkesztőnek állandó érdeklődést kell tanúsítania a sport iránt, ami fontos eszköze annak, hogy a nyomásztó hí- rekbe belefáradt olvasót felvi- dítsuk. A sporttudósításoknak olyan stílusra kell törekedniük, amely megfelel a téma által megkívánt szépségnek és erő- nek.

A szellemes, humoros, okos érvelés, avagy a hosszúra sike- rült írások sűrítése, illetve rövi- debb részekre bontásának mód- szere, továbbá a nyelvileg eset- leg helytelen, ám divatos szó- használat alkalmazása – mind olyan dolgok, melyek kísérle- zésre és biztatásra méltóak. Ezekkel az eszközökkel persze nem szabad könnyelműen és ha- nyagul bánni, hanem megfontol- tan, úgy, ahogy azt a körülmé- nyek megkívánják. Más szóval, a szerkesztő fogadja szívesen az újítást és folytonosan buzdítsa munkatársait jó írásra.

Nem szabad lemondani arról a célkitűzésről sem, hogy a tájé- koztatásnak érdekfeszítőnek, ám felelősségteljesnek kell len- nie. Feltáró-leleplező tudósítá- sok közlésére ezért csak akkor kerüljön sor, ha a leírt tények alá is támasztjuk és azok jelentős dolgokra engednek következtet- ni. „Emésztetlen, nyers informá- ció” ne jelenjék meg ebben a

formában, az csupán alapjául szolgálhat további feltáró mun- kának mindaddig, amíg az elké- szült, saját lábán is megálló tudó- sítás tartalma közlendővel nem szolgál az olvasó számára.

Jómagam nem állítom, hogy mindezen célkitűzéseket sikerült megvalósítanom. Am miután jó pár évig csiszolgattam őket, arra a következtetésre jutottam, hogy azok a szerkesztők, akik ebben az irányban mozognak, szakmai tevékenységüket gyü- mölcsözönek és töretlennek fog- ják találni.

Észrevehetik, hogy miközben a szerkesztő „definiáltam”, nem adtam receptet a politikai orien- táció kérdésében. Ezt szándéko- san kerültem, ugyanis a Post-Dispatch programja, melyet még nagyapám, Joseph Pulitzer tú- zított ki 1907-ben, rávilágít azokra a tényezőkre, melyekre mind a politikusoknak, mind az újsá- gíróknak oda kell figyelni. Mint- hogy ezen elvi üzenet számomra inspirációként szolgált, továbbá a jelenkori eseményekre is vo- natkozatható, máig érvényes mondanivalóval bír, érdemes azt emlékezetbe idézni:

..... (a lap) állandóan harcol- jon a haladásért és a reformo- kért, sohasse nézze el az igazságtalanságot vagy a korrupciót, mindig küzdjön a demagógok ellen, bármely párt színeiben is tűnnek fel, soha ne csatlakozzon egyik párthoz sem, folytonosan szálljon szembe a kivételezett osztályokkal és a köz megkérő- zöttivel, sohasse feledje a szegénye- ket, maradjon mindig hű a közjó szolgálatához, soha ne elégedjen meg csupán a hírek közlésével, legyen mindig kíméletlenül füg- getlen, sohasse féljen megtámadni azt, ami rossz, legyen az akár a szakmányolós plutokrácia, akár a zsákmányoló szegények büne.”

Fordította: Csillag Andras

COMMENTARY The Attributes Of A Good Editor. Includes a portrait of Joseph Pulitzer and a short article discussing editorial attributes.